

2. Вироблення єдиних ознак юридичної особи для належної участі у цивільному обороті від власного імені, з відокремленим майном, яке належить їй на відповідному речовому праві з метою поєднання приватних та публічних інтересів, а також несе самостійну відповідальність за своїми зобов'язаннями.

3. Визначення доцільних організаційно-правові форми юридичних осіб відповідно до принципу їх єдиної замкненої системи, що повинно забезпечувати раціональне здійснення окремих видів господарської діяльності з відповідним розмежування понять «юридична особа» та «суб'єкт господарювання», оскільки інститут юридичної особи є, у тому числі, механізмом здійснення економічної діяльності

Загалом, визначення сутності та призначення інституту юридичної особи у правовій системі України надасть можливість застосовувати досліджувану категорію як до приватних, так і до публічних правовідносин, що унеможливить законодавче зловживання статусом юридичної особи. Окрім наведених вище позицій, слід сформувати не лише концепцію удосконалення інституту юридичної особи, але й зосередитися на особливостях участі досліджуваного суб'єкта правових відносинах загалом. Формування єдиної доктрини юридичної особи можливе лише на підставі комплексного аналізу домінуючих наукових позицій вчених незалежно від юридичних шкіл України.

В. І. Крат,

доцент кафедри цивільного права № 1 Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, кандидат юридичних наук

НЕДІЙСНІСТЬ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ

Проблематика недійсності в сучасному законодавстві та доктрині багатогранна. Дослідження багатогранності тих чи інших проявів недійсності детермінує необхідність аналізу і недійсності зобов'язання.

Найбільш повно недійсність зобов'язання регулюється у ГК України. Відповідно до ч. 1 ст. 207 ГК України *господарське зобов'язання*, що не відповідає вимогам закону, або вчинено з метою, яка завідомо суперечить інтересам держави і суспільства, або укладено учасниками господарських відносин з порушенням хоча б одним з них господарської компетенції (спеціальної правосуб'єктності), *може бути* на вимогу однієї із сторін, або відповідного органу державної влади *визнано судом недійсним повністю або в частині*.

На відміну від ст. 207 ГК України, в цивільному законодавстві закріплено традиційну конструкцію *недійсності правочину* (ст. 215 ЦК України), із поділом

на нікчемний (недійсність якого встановлена законом) та оспорюваний (коли одна із сторін або інша заінтересована особа заперечує його дійсність на підставах, встановлених законом

Як наслідок це зумовлює потребу проблематику співвідношення недійсності правочину та зобов'язання. Причому вона не має суто доктринального характеру, тому що має відповідний й утилітарний аспект. Оскільки у судовій практиці, з часу паралельного застосування ЦК та ГК, видозмінився підхід до співставлення ст. 215 ЦК та 207 ГК:

1. спочатку ВГСУ акцентував увагу на тому, що стаття 207 ГК України не містить особливостей регулювання господарських відносин, а містить загальні правила про недійсність господарських зобов'язань, *які суперечать ЦК України як за термінологією, так і за змістом*. Тому стаття 207 ГК України відповідно до абзацу першого частини другої статті 4 ЦК України, абзацу другого частини першої статті 4 ГК України *застосовуватись не може* (п. 21 оглядового листа Вищого господарського суду України «Про деякі питання практики застосування норм Цивільного та Господарського кодексів України» від 07.04.2008 № 01-8/211);

2. натомість в останніх постановках пленуму ВГСУ допускає паралельне застосування ст. 215 ЦК та 207 ГК, при здійснюючи фактично ототожнення правочину та зобов'язання (наприклад, п. 5.7 постанови пленуму Вищого господарського суду України «Про деякі питання практики вирішення спорів, пов'язаних із захистом прав інтелектуальної власності» від 17.10.2012 № 12, п. 2.12 постанови пленуму Вищого господарського суду України «Про деякі питання практики застосування законодавства про оренду (найм) майна» від 29.05.2013 № 12). При цьому вказується, що загальні підстави і наслідки *недійсності правочинів (господарських договорів)* встановлені *статтями 215, 216 ЦК України, статтями 207, 208 ГК України*. Правила, встановлені *цими нормами, повинні застосовуватися господарськими судами в усіх випадках* (п. 2.1 постанови пленуму Вищого господарського суду України «Про деякі питання визнання правочинів (господарських договорів) недійсними» від 29.05.2013 № 11).

Очевидно, що причиною такої трансформації підходів є бажання «поєднати не поєднане», тобто узгодити розроблені на відмінній концептуальній основі ЦК та ГК із констатацією пріоритету тих норм, які містяться в ГК. Хоча навряд чи методологічно вірно здійснювати ототожнення недійсності правочину та зобов'язання з метою забезпечення застосування різних за змістовним наповненням норм (ст. 215 ЦК та 207 ГК).

При з'ясуванні ж допустимості існування недійсності зобов'язання слід врахувати, що:

по-перше, правочин може бути однією із підстав для виникнення зобов'язання (п. 1 ч. 2 ст. 11, ч. 2 ст. 509 ЦК України). У цьому контексті можливо навіть стверджувати, що існування недійсності зобов'язання спричиняє дискусію щодо

впливу такої недійсності на правочин, який обумовив виникнення зобов'язання. Тобто чи можлива недійсність зобов'язання (по суті правового наслідку правочину) без недійсності підстави виникнення зобов'язання.

Разом з тим, не виключаються ситуації за яких той чи інший правочин не породжуватиме виникнення зобов'язання (наприклад, договір простого товариства – ст. 1132 ЦК України). За таких умов виключатиметься застосування недійсності зобов'язання;

по-друге, зобов'язання представляє собою правовідношення (ч. 1 ст. 509 ЦК України), яке складається із права кредитора та обов'язку боржника. У цивілістичній доктрині традиційно недійсність пов'язується із юридичним фактом (правочином, договором та ін.), що зумовлює настання певних правових наслідків (виникнення, зміни або припинення цивільних прав та обов'язків. Навпаки екстраполяція змісту зобов'язання крізь призму недійсності призведе до наявності недійсності всього або частини права кредитора та обов'язку боржника, що не припустимо;

Як наслідок цілком можливий висновок про недопустимість такої конструкції як недійсність зобов'язання, яка по своїй суті еkleктична та алогічна.

Д. Є. Кутоманов,

доцент кафедри правового забезпечення господарської діяльності Харківського національного університету міського господарства імені О. М. Бекетова, кандидат юридичних наук

СУЧАСНИЙ СТАН СПЕЦІАЛЬНОГО НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТРУДОВОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Характерною особливістю нормативно-правового регулювання трудової дисципліни є наявність значної кількості спеціалізованих документів, що визначають специфіку застосування дисциплінарних норм стосовно окремих категорій громадян. Дійсно, ст. 142 КЗпП України передбачено, що у деяких галузях народного господарства для окремих категорій працівників діють статuti і положення про дисципліну. Можемо згадати дисциплінарні статuti органів внутрішніх справ, збройних сил України, прокуратури, служби цивільного захисту, державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації. Також діють положення про дисципліну працівників залізничного транспорту, гірничих підприємств, статут про дисципліну працівників спеціальних (воєнізованих) аварійно-рятувальних служб. Присутні спеціальні дисциплінарні норми в законах «Про судоустрій та статус суддів», «Про державну службу» тощо.